

Constantin PAIU

Dreptul la mistificare

S-a discutat mult, și se va mai discuta destul, despre dreptul regizorului de a nu fi de acord cu *ce și cum* spune un autor în textul dramatic pe care-l semnează; și despre dreptul aceluiași regizor de a reține, totuși, textul, pentru un proiectat spectacol, modificând pe ici, pe colo, cum bine spunea nenea Iancu, în așa fel încât autorul, dacă mai trăiește, să se considere, la viziune, în cel mai fericit caz, coautor. Dacă nu mai trăiește, cu atât mai bine!

Mai rar se discută despre dreptul autorului de a face ce vrea cu adevărurile, istoric exacte, pe care intenționează a le folosi în propria sa – proiectată și apoi scrisă – piesă de teatru. Altfel spus, despre dreptul pe care acel autor și-l ia, fără riscul de a se expune vreunei sancțiuni penale, de a ajusta realitatea, știută și verificată, potrivit unui obiectiv anume pe care dorește a-l împlini. Dicționarul zice că o astfel de operațiune se numește, la alegere, *măsluire* sau *mistificare*. Despre un asemenea caz, flagrant, de „ajustare” a adevărului, istoric exact, se cer spuse câteva vorbe.

El, cazul, s-a petrecut în producerea textului dramatic **Steaua fără... Mihail Sebastian**, autor fiind Dumitru Crudu. Acest text figurează în repertoriul stagiunii la Teatrul Național „Vasile Alecsandri” din Iași și a fost scos la public, în premieră absolută, așa cum suntem informați în volumul-program al spectacolului, pe data de 7 decembrie 2006, în sala Ateneu Tătărași (sala mare a Naționalului aflându-se în reparații capitale).

Spectacolul s-a dovedit a fi unul pe care, în mod normal, îl uiți îndată ce ieși în zumzetul stradal. Poate doar continua și apăsata deplasare a personajelor, dar, mai ales, registrul vocal, constant înalt, în care sunt rostite replicile (mai ales personajul *Mihail Sebastian* dovedind o apetență remarcabilă pentru sporul decibelic) continuă să pulseze, o vreme, în memoria fostului privitor. Mai greu poate fi uitat felul (și scopul?) în care a fost translat materialul de viață din *Jurnalul* lui Mihail Sebastian în acest text dramatic. Prudent, autorul declară: „Sunt și o grămadă de lucruri inventate, de mine, care nu apar în diariumul său. Totodată, nu toate fragmentele din jurnal inserate în piesa mea sunt întocmai ca la Sebastian, ceea ce ar însemna că *nu toate citatele sunt niște citate pure*. (s.n.) Unele dintre ele sunt mai degrabă niște citate *adaptate, prelucrate și îmbogățite* (s.n.) de mine”.

Bun! De acord că textul dramatic (nu doar acesta, ci oricare) este, înainte de orice, o ficțiune; că nu povestește fidel niște întâmplări și niște relații petrecute cândva. Dar dacă unele dintre acele întâmplări sau relații sunt definitorii pentru înțelegerea corectă a existenței concrete a unei personalități – în cazul nostru, Mihail Sebastian – ele se cuvin abordate cu toată deferența. De aceea, nu mai suntem de acord cu faptul că „personajul Sebastian este și el pe undeva fictiv”. (Nu ni se spune și pe unde e fictiv!) Și, mai departe: „Istoria și ficțiunea se suprapun, în așa fel încât nu mai știi unde începe una și unde se sfârșește cealaltă.” Întâmplarea face însă ca în sala de spectacole să între și privitori care știu!

În ce scop s-a făcut apel la ficțiune? Și la ce fel de ficțiune s-a apelat? Vizionarea premierei a răspuns cum nu se poate mai clar la aceste întrebări: apelul s-a făcut pentru ca cei din sală să afle că, în perioada interbelică și, mai ales, în anii de după 1940, niște inși cu pretenții de intelectuali subțiri s-au dovedit a fi, de fapt, doar mârleți de drept comun, sforari, oportuniști, fripturiști, cameleonici, printre preocupările de căpătâi ale unora dintre dâșii fiind aceea de a-l sfida, ale altora – de a-l umili și ofensa pe Mihail Sebastian. Câțiva fuseseră chiar vecini de preocupări cu dramaturgul, frecventând activ o grupare numită *Criterion*, alții doar simpli contemporani ai săi. Ei se numeau Mircea Eliade, Camil Petrescu, Petru Comarnescu, Mircea Vulcănescu, Ion Barbu, Constantin Noica, Emil Cioran, Nae Ionescu, Haig Acterian, Marietta Sadova, Victor Eftimiu. Mai sunt și alții.

Jurnalul face, într-adevăr, referiri, uneori dramatice, la fluctuații severe în relațiile dintre Mihail Sebastian și aceștia, cu accent apăsător, firește, pe propria parte de dreptate. Dar tot în *Jurnal*, și în alte locuri, citim destule propoziții scrise de Mihail Sebastian în măsură să ne releve legături cât se poate de amicale cu cei amintiți. Despre această față a relațiilor confraterne nu se amintește nimic în piesă. Sebastian este stabilul și permanentul obiectiv asupra căruia se concentrează tirul infamilor săi foști amici. Spectatorului – care se cuvine să fie informat corect atunci când se fac referiri la realități verificabile – nu i se spune nimic, să zicem, despre prietenia generoasă pe care i-o arătau „Bibeștii“, despre invitațiile la moșia Corcova, unde se naște, de altfel, prima formă a piesei *Steaua fără nume* (nu undeva la munte!), despre dineurile luate împreună la Athénée sau la Mogoșoia, uneori alături de „inamicii“ săi, despre copleșitoarea impresie pe care i-o face, în astfel de ocazii, vecinătatea princiară a Marthei Bibescu. Nimic nici despre gesturile elocvente și riscante venite, uneori, în împrejurări dramatice, de genul celui făcut de Vasile Loghin, dispus să-l ascundă până la potolirea prigoanei împotriva evreilor.

Mihail Sebastian n-a fost ceea ce se cheamă un răsfățat al sorții, nu încapă îndoială, dar n-a fost nici sfânt. Sensibilul creator al unor personaje numite Corina, Bogoiu, Mona, Miroiu, Udrea, Andronic ni se dezvăluie, în același jurnal, capabil de invidii, de egoisme, de meschinării, de răsturnări siderante de atitudine, care-l așază, cum se și cuvine, în rândul oamenilor obișnuți. Rostul decupării tendențioase a unor pagini și translarea lor în textul dramatic ni se pare anevoie de explicat. *Quid prodest?*, ca să folosim o propoziție din *Ultima oră*. Lui Mihail Sebastian, în nici un caz!

Profesorul Leon Volovici nota, cu deplină îndreptățire, în *Prefață la Jurnal*: Publicarea numai a unor fragmente din aceste însemnări poate deveni (cum s-a și întâmplat uneori) o sursă de deformări sau intenționate mistificări. Ca în cazul multor autori de jurnale de scriitor, și la Sebastian o apreciere dură despre un prieten apropiat este adesea expresia unei umori de moment, a unei mâinii sau frustrări trecătoare. Cât de ușor ne putem înșela (sau, mai grav, putem înșela pe alții) alegând, de pildă, câteva însemnări depreciative sau zeflemitoare despre Camil Petrescu. Numai totalitatea referirilor, inclusiv corespondența și numeroasele pagini pe care le-a publicat Sebastian despre activitatea literară și publicistică a lui Camil Petrescu, dă adevărata imagine a unei prietenii de o rară forță și longevitate în capricioasa lume literară. Observație în totalitate valabilă și pentru mulți alții dintre cei amintiți.

Mai trebuie semnalată o, să-i zicem, ciudățenie (tot din familia măsluirilor) oferită sălii de spectacolul cu piesa la care ne referim. *Povestea „Stelei fără nume“* ne-a fost spusă, clar, de însuși autorul ei, în revista bucureșteană „Cronica“, din 2 martie 1945. Ea este menționată și în megaprogramul spectacolului. Dumitru Crudu ori n-a citit-o, ceea ce e greu de crezut, ori a ignorat-o, ceea ce dă de gândit. Domnia sa îi încredințează pe spectatori că un ins inexistent, indicat drept autor pe afișul premierei absolute din 1 martie 1944 (pentru că Mihai Sebastian evreu, deci indezirabil, nu avea drept de semnătură), ins numit Victor Mincu, a existat totuși, ba mai mult, îl aduce în scenă și-l pune pe Sebastian să se certe cu acest fantomatic cetățean pe chestiunea tantiemelor! Întreaga odisee a piesei, cu „complotul“ soților Nora Piacentini și Mircea Șeptilici, cărora li se alătură regizorul Soare Z. Soare, mai apoi apelul la avocatul Ștefan Enescu, cel care-și asumă riscul de a se declara autor al piesei și tot restul poveștii adevărate rămâne învăluit într-o ceață densă. Ne este arătat, în schimb, un Mihail Sebastian încercând zadarnic să intre la premiera piesei sale, pentru că o doamnă foarte decisă îl alungă de la ușa teatrului. E o „ficțiune“ introdusă senin în biografia dramaturgului! După cum nu i se pare nefiresc autorului Dumitru Crudu să ne spună că toate aceste se petrec după ce multă lume citise piesa, îl lăudase pe Sebastian, nu riscase, lesne de înțeles, o montare a ei, pentru ca, dintr-o dată, nimeni să nu mai știe cine-i, de fapt, autorul *Stelei fără nume*. Ficțiune?

Firește, orice om are dreptul să scrie. Orice. Dar când acel „orice“ se cere în arenă, paznicii locului trebuie să fie atenți! Să îngăduie, altfel spus, ficțiunea, dar să prigonească mistificarea.

Lorena CONDRUȚ și Radu GHILAȘ

